

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

○

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

●

תצא

(חלק יט — שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ואחת לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת כי תצא, זיג אלול, ה'תשפ"א (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2021

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

* תצא *

וכן מפורש גם בסתם משנה בתחילת פאה: „אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום שבין אדם לחבירו כו”.

אבל לאידך מצינו שפסק הרמב”ם: „הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא והיא החיים שאין מות עמהן והטובה שאין עמה רעה. הוא שכתוב בתורה למען ייטב לך והארכת ימים. מפי השמועה למדו למען ייטב לך לעולם שכולו טוב והארכת ימים לעולם שכולו ארוך”;

וכן כתב גם בפרק שלאחר זה⁷: „שמתן שכרן של מצות והטובה שנזכה לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה היא חיי העולם הבא שנאמר למען ייטב לך והארכת ימים” – וכל זה כדעת ר' יעקב⁸. וצריך להבין: למה פסק הרמב”ם כר' יעקב ולא כסתם משנה הנ"ל דחולין ופאה?⁹

א. איתא בסיום מס' חולין: „תניא דבי ר' יעקב אומר אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלוי' בה, בכבוד אב ואם כתיב² למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך, בשילוח הקן כתיב למען ייטב לך והארכת ימים, הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות ועלה ושלח את האם ולקח את הבנים ובחזרתו נפל ומת היכן אריכות ימיו של זה והיכן טובתו של זה, אלא למען יאריכון ימך בעולם שכולו ארוך ולמען ייטב לך לעולם שכולו טוב, ודלמא³ לא הוי הכי ר' יעקב מעשה חזא כו', אלא שכר מצות בהאי עלמא ליכא”.

ובפשטות משמע שר' יעקב חולק על דברי סתם משנה לעיל שם: „מה אם מצוה קלה שהיא כאיסור אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים קל וחומר על מצות חמורות שבתורה” – דבפשטות „ייטב לך והארכת ימים” שבמשנה היינו אריכות ימים בעולם הזה⁵.

ראה לקו”ש ח”ט ע' 133 הערה 2. דעת זקנים במעשה”ת כאן. וראה ספרי האזינו לב, מז. ולהעיר מת”י עה”פ שמתלק „דיוטב לך בעלמא הדין ותוריך יומין בעלמא דאתי”, משא”כ בכיבוד אור”א בפ' ואתחנן.

(6) רפ”ח מהל' תשובה.

(7) רפ”ט שם.

(8) כמ”ש בכס”מ רפ”ח שם.

(9) במשנה קדושין (לט, ב), „כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו ימיו ונוחל את הארץ”, ובפרש”י שם ד”ה מטיבין „משמע בהאי עלמא” (וכ”מ מגמר א שם). וכ”ה בפירוש המשניות להרמב”ם, „מטיבין ומאריכין את ימיו בעולם הזה” (וכ”ה בשמו במלאכת שלמה, ופנ”י קדושין שם). אבל בפיהמ”ש הוצאת קאפאח, בעולם הבא” (וכ”פ במאירי וברע”ב), וכן הביא בדרך חיים למהר”ל

(*) וסיום מס' חולין.
 (1) וקדושין לט, ב.
 (2) ואתחנן ה, טז.
 (3) פרשתנו כב, ז.
 (4) ראה פרש”י. ובחדא”ג שם שמפרש”י נראה דכל הק סוגיא מודלמא לא הווה הכי כו' לא שייכא אלא בפרק קמא דקדושין.
 (5) וכ”ה ע”פ פרש”י עה”ת בפרשתנו שם* –

(*) ומו”ש רש”י בס”פ ואתחנן, ולמחר לנהו”ב ליטול סכרם” (וראה לבוש האורה וצדה לדרך ר”ר עקב), וראה בארוכה לקו”ש חכ”ט (ע' 44 ואילך), שמדדיק רש”י „ליטול סכרם” (כבעני ג, א) ולא „לקבל סכרם” (כהל' בעירובין כב, א). ואכ”מ.

במתן שכר בעולם הזה – למה לא יפרש כן גם את ההבטחה „למען ייטב לך והארכת ימים“?

המהרש"א כתב¹¹: „ולא תקשי לך מכל היעודים שבתורה דאי אפשר לפרש רק בעולם הזה שאם תשמעו יבואו עליכם כל הברכות והטובות וישבו על אדמתם ובהיפך אם לא תשמעו יבואו כל הקללות ואבדתם מן הארץ, די"ל לר' יעקב דמודה דזכות הרבים ומעשיהם הטובים מביאים להם כל הברכות והטובות שנזכרו בתורה גם בעולם הזה כו' אבל ר' יעקב לא אמר כן אלא ביחיד כו'“.

אבל בדברי הרמב"ם לא מצינו שחילק בין רבים ליחיד.

גם צריך להבין: למה הביא הרמב"ם¹² (רק) את הפסוק „למען ייטב לך והארכת ימים“ האמור בשילוח הקן, ולא הביא (גם) את הפסוק „למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך“ שנאמר בתורה לפני זה, בכיבוד אב ואם – ושינה בזה מן הברייתא (דר' יעקב), שהובאו בה שני הפסוקים¹³?

ג. ויובן בהקדים הקושיא¹⁴: למה הוצרך ר' יעקב להביא ראי', ש"שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" הן במצות כיבוד אב ואם והן בשילוח הקן, ולא די באחת מהן? ואף ש"ר' יעקב מעשה

ב. יתירה מזו: בהמשך דבריו שם כתב הרמב"ם¹⁰: „מאחר שנדע מתן שכרן של מצות כו' היא חיי העולם הבא כו' מהו זה שכתוב בכל התורה כולה אם תשמעו יגיע לכם כך ואם לא תשמעו יקרה אתכם כך וכל אותן הדברים בעולם הזה, כגון שובע ורעב ומלחמה ושלום ומלכות ושפלות ושיבת הארץ וגלות והצלחת מעשה והפסדו ושאר כל דברי הברית. כל אותן הדברים אמת היו ויהיו ובזמן שאנו עושים כל מצות התורה יגיעו אלינו טובות העולם הזה כולן, ובזמן שאנו עוברין עליהן תקראנה אותנו הרעות הכתובות, ואף על פי כן אין אותן הטובות הם סוף מתן שכרן של מצות ולא אותן הרעות הם סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצות, אלא כך הוא הכרע כל הדברים. הקב"ה נתן לנו תורה זו עץ חיים היא וכל העושה כל הכתוב בה ויודעו דעה גמורה נכונה זוכה בה לחיי העולם הבא. ולפי גודל מעשיו ורוב חכמתו הוא זוכה. והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת הנפש ונהגה בחכמתה תמיד יסייר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כגון שובע ושלום ורבוי כסף וזהב, כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנזכה לחיי העולם הבא“.

וא"כ, מאחר שבלאו הכי צריך לפרש שכל היעודים שבתורה עוסקים

(11) חדא"ג קדושין שם. וראה אברבנאל ר"פ בחוקתי „התשובה הז'“.

(12) ברפ"ח וברפ"ט שם. וכן בפירוש המשניות בסנהדרין פ' חלק ד"ה ועתה אחל. ובמו"נ ח"ג ספכ"ז.

(13) אבל בתוספתא סוף חולין הביא רק הכתוב דפרשתנו בשילוח הקן. וראה דק"ס.

(14) ראה המקנה קדושין שם. ובכמה מפרשים לקדושין וחולין כאן.

פ"ו ד"ה ומה שאמרנו. ובפשטות י"ל שמפרש כתיורצו של רבא, וכפי הפני" שם.
(10) בפ"ט שם.

המצוה¹⁹. וא"כ, מאחר שבנדון דידן יתכן שהיתה לכן כוונה הפכית – שלא לקיים את מצות כיבוד אב ואם ומצות שילוח הקן – הרי בטלה הראי' מן המעשה.

ד. והנה במשנה האחרונה דמס' חולין איתא: „לא יטול אדם אם על הבנים אפילו לטהר את המצורע ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסור אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים קל וחומר על מצות חמורות שבתורה“.

וידועה השאלה²⁰ על כך: מהו הקשר בין שתי הבבות שבמשנה, שהם לכאורה שני ענינים נפרדים: דין בשילוח הקן, והודעה אודות גודל שכר המצוות.

ואין לומר שהמשך הדברים הובא במשנה רק כדי לסיים בדבר טוב (ולא בתיבות „לטהר את המצורע“)²¹, דאי משום הא, לא הי' צריך לכלול את ב' הענינים במשנה אחת דוקא²², ולא עוד אלא שבוא"ו המוסיף – „ומה“²³.

גם צריך להבין: לדברי המשנה שלמדנים קל-וחומר ממצות שילוח הקן לשאר המצוות – למה נתפרש „למען יאריכון ימיך“ בכיבוד אב ואם (שהיא ממצוות החמורות²⁴ שבתורה)?²⁵

חזא, והמעשה אירע בקיום ב' המצוות – הא גופא קשיא: מדוע נחוצה הדגשה זו, שהמעשה אירע בשעה שקיים הבן את ב' המצוות? הלא גם בהזכרת קיום מצות שילוח הקן בלבד¹⁵, הראי' ש„שכר מצות בהאי עלמא ליכא“ במקומה עומדת¹⁶.

ולאידך גיסא, אפילו לאחרי הראי' מ„מעשה חזא“ בקיום ב' המצוות, עדיין יש לשאול: מנין הראי' ש„שכר מצוה בהאי עלמא ליכא“ – הלא יתכן שהבן לא כיוון בעשייתו כלל לקיים את המצוות, ולכן לא ניתן על כך שכר?

ואפילו לדעת הפוסקים¹⁷ ש„מצוות אין צריכות כוונה“, הרי הפירוש בזה הוא שאין הכרח שיכוון בקיום המצוות לעשותן לשם מצוה; אבל אם כיוון כוונה הפכית, היינו, שלא לקיים את המצוה בפעולתו, אזי אינו יוצא¹⁸ ידי חובת

15) עיי' שהמאורע הי' בשילוח הקן – יתורץ מה שיש להקשות למה הוצרך ר"י ל„מעשה חזא“ (שבילתי רגיל בש"ס) להוכיח דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, הרי מוכח הוא מזה שיש צדיק ורע לו רשע וטוב לו (ראה ברכות ז, א),

אלא שבזה י"ל „זיל בתר רובא“ (חולין יא, א), אבל כשמעשה חזא בקיום מצות שילוח הקן שבה נאמר „כי יקרא“ פרט למזומן (שם קלט, א. ספרי ופרש"י עה"פ), ובענין של מקרה (דבר בילתי רגיל) אין שייך לומר רוב ומיעוט. – ובמכש"כ וק"ו שאין תוקף מנהג בדבר בילתי רגיל (ראה שד"ח כללים מע' מנהג כלל לו),

16) להעיר שבתוספתא שם הובא מאמר ר"י רק בשילוח הקן.

17) ראה בארוכה שד"ח מערכת מ' כלל סא ואילך. ובשר"ע אדה"ז ס"ס ס"ה „והלכה כסברא הראשונה“ שמצות צריכות כוונה בדאורייתא.

18) רבינו שמואל ור"י הובאו בב"י או"ח ס"ו"ס תקפ"ט תוד"ה עובר סוכה לט, א. רא"ש שם ס"ג. שו"ע אדה"ז או"ח סתפ"ט ס"ב. וראה שד"ח שם כלל סח.

19) בנדו"ד, אף שלכאורה י"ל שהמצוה נעשית בלא"ה, ראה לקמן בפנים.

20) ראה צ"ל"ח חת"ס. לב ארי' כאן. ובכ"מ.

21) ראה צ"ל"ח בסופו ולב ארי'.

22) שהרי חלוקת המשניות היא בדיוק, ונוגע לדינא כמדובר כמה פעמים (ראה לקו"ש ח"ד ע' 1175). ולהעיר שבמאירי כ' שהוא משנה בפ"ע „המשנה הששית“.

23) באיזה דפוסים וכת"י אי, „מה“ (בלא וא"ו).

24) חמורה שבחמורות – ירושלמי פאה פ"א.

ה"א. דב"ר פרשתנו פ"ו, ב. תנחומא עקב ב. פסיקתא רבתי פכ"ג.

25) ולהעיר מירושלמי דב"ר ותנחומא כו'

מצוה זו (כדאיתא בגמרא שם: „מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות")³⁰; וכמו שמצינו בכמה ספרים³¹ כמה טעמים על שילוח הקן שיסודם הוא רחמים³². ומאחר ש„לטהר את המצורע" אף היא מצוה השייכת לרחמים – על האדם („גדול שלום שבין איש לאשתו שהרי אמרה תורה שמו של הקב"ה שנכתב בקדושה ימחה על המים והאי מצורע . . אסור בתשמיש המטה וכו'"), א"כ, כשב' מצות אלו מזדמנות יחד, הרי ע"פ דין הרחמנות על האדם דוחה הרחמנות על בעל חיים – גם במכלשכך וקל-יחומר מדיני צער בעלי חיים³³, שבמקום שיש תועלת לאדם, „אין חוששים לצערם"^{33*}, „ואין צריך לומר שאין חוששין לצער בעלי חיים משום כבודו של אדם כגון שהוא חכם או זקן"³⁴ (ובפרט שלאחרי זה יקיים גם את מצות שילוח הקן^{34*}).

201

ה. וי"ל הביאור בכל זה: הדין „לא יטול אדם אם על בנים אפילו לטהר את המצורע" ילפינן בגמרא²⁶ מיתור הלשון „שלח" תשלח" – „אין לי אלא לדבר הרשות לדבר המצוה מנין, תלמוד לומר תשלח מכל מקום". ומבואר בגמרא דמיירי „שנטלה על מנת לשלח דלאו ליכא עשה הוא דאיכא" – „סלקא דעתך הואיל ואמר מר גדול השלום כו' והאי מצורע כיון דכמה דלא מטהר אסור בתשמיש המטה כו' מהו דתימא כיון דאסור בתשמיש המטה ליתי עשה ידידי ולידחי עשה דשלוח הקן קמ"ל". והנה, אף שדין זה נלמד מן הכתוב, אין הכרח כלל לומר שזהו ממיעוט המצוות שהן חוקה וגזירת הכתוב, אלא טעם יש בדבר²⁷:

תנן²⁸: „האומר על קן צפור יגיעו רחמין כו' משתקין אותו". ומזה גופא מובן²⁹, ששילוח הקן הוא ענין הנדרש מצד הרחמים והשכל, אלא שאסור לומר שזהו (כל ו)עיקר הטעם של

(30) ראה תוי"ט שם דל' רש"י „האומר בתפלתו" – „דוקא בתפלה כו' משא"כ דרך דרש או פשט".

(31) ראה מו"נ ח"ג פמ"ח. רמב"ן עה"ת כאן. וראה חינוך פרשתנו מצוה תקמה. וראה תפארת ישראל להמהר"ל פ"ו מה שתיירץ בדברי המו"נ מהמשנה דהאומר על קן צפור כו'.

(32) וראה דב"ר ריש פרשתנו „כך נתמלא רחמים כו'". שם, ה. ובכ"מ.

(33) דגם למ"ד שהוא מדאורייתא (ראה לקמן הערה 70. וכו"ה בשו"ע אדה"ז הל' עוברי דרכים וצער בע"ח ס"ג ד. או"ח סי' שה סכ"ו-כט) נדחת מפני תועלת האדם וכבודו כדלקמן בפנים.

(33*) שו"ע אדה"ז שם ס"ד. וש"נ. וראה שד"ח שבהערה 70.

(34) שו"ע אדה"ז שם ס"ה. מב"מ ל, ב. רמב"ם הלכות רוצח פ"ג ה"ג. טושו"ע ח"מ סי' ערב ס"ג.

(34*) ראה יש"ש בסוף המסכת (ועוד) דאפילו להאי דעתידין אח"כ לשלוח ע"פ השדה לא מבטלינן מצות שילוח הקן בשעתה. וראה חת"ט.

שבפירוש נאמרו ב' מצות אלו בכדי שלא תדע מתן שכון של מצות – ראה במפרשים שם. לאידך: דעת ר' אבון בירושלמי (ר"א בר כהנא בתנחומא ובפסיקתא רבתי) דלמדין מכבוד או"א ומה אם דבר שהוא פריעת חוב כו' – ראה פ"מ שם, עץ יוסף לתנחומא, ועוד.

(26) חולין קמא, א.

(27) בתוספתא סוף חולין „מפני שנעבדה בה עבירה". וברמב"ם הלכות שחיטה פ"ג הי"ט שאין עשה דוחה ל"ת ועשה" (וראה נו"כ שם). אבל בתורה"ה הא (ב"מ ל, ב. ועד"ז בנזיר נח, ב סד"ה הר"ף) „דעשה דמצורע הוי דחי לאו ועשה דשילוח הקן אי לאו יתורא דשלח תשלח" (משום גדול השלום), ואכ"מ.

(28) ברכות לג, ב.

(29) וכדמוכח מקושיית הגמרא „בשלמא מודים כו' אלא על קן צפור כו' מ"ט". וראה בהמצויין לקמן בהערה 31.

עכ"פ מוכח מזה, ששילוח הקן היא מצוה שגם שכל (ורגש) האדם מחייבה³⁸, ולפי זה מובן הקל-וחומר „ומה אם מצוה קלה שהיא כאיסר [„קלה” – לא רק בזה שמניעת הריוח בה היא „כאיסר”³⁹ (ובפרט שישנן מצוות שעולות עוד פחות מזה⁴⁰, או – שאין בהן חסרון כיס כלל), אלא גם מצד זה ששכל האדם מסייע בכך⁴¹], אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים, קל וחומר על מצות חמורות שבתורה”, ובפרט מצוות אלו שאין בהן לא טעם שכלי ולא רגש של האדם שיחייב לקיים את המצוה, שבוודאי ניתן עליהן השכר ד, „ייטב לך והארכת ימים”.

ו. לאידך, ממסקנת הדין „לא יטול כו' לטהר את המצורע” משמע, שמצות שילוח הקן אינה ע"פ מצוה שבין אדם לחבירו⁴² (אלא שטובת חבירו מוחלפת בטובת „האם” – שלכן אינה ממש מצוה כוונת⁴³), שהרי במצוה שבין אדם

ועל זה למדנו מן הכתוב שיש לקיים מיד את מצות שילוח הקן, והטעם י"ל ע"ד הא דאיתא בגמרא³⁵ לענין מצות „עזוב תעזוב עמו” – „אוהב לפרוק ושונא לטעון, מצוה בשונא – כדי לכוף את יצרו”³⁶: ועד"ז (ובפרט לדעת אלה³⁶ שאפילו כשמדובר בשונא שמצוה לשנאותו – מקדימו) בנדון דידן, שכדי „לכוף את יצרו”, היינו את מדת הרחמים שלו, עליו לקיים מיד את מצות שילוח הקן³⁷.

(35) ב"מ לב, ב.

(36) אף (זכששניהם שוים) מצוה לפרוק בתחלה משום צער בע"ח ואח"כ טוען – רמב"ם שם הי"ג. טושו"ע שם ס"י. שו"ע אדה"ז שם ס"י. (36*) ראה תודה שראה, פסחים ק"ג רע"ב. ובב"ח (לטור חו"מ שם ד"ה הפוגע) כתב „וכ"כ הרמב"ם סוף הלכות רוצח כו". אבל ממשיך „והכי נקטינן דאפילו בשונא שמצוה לשנאותו כו' אעפ"כ הוזהירה תורה לרחם עליהם כו'” ואינו מפרש דמצוה להקדימו (אבל בש"ך שם סק"ב (על דברי הרמ"א שם ד,אם עכיד איסורא ושונאו א"צ לטעון עמו כדי לכוף ליצרו" (כתב „והב"ח פסק אף בשונא דעבד איסורא וע"ש”). וגם לכאורה לא משמע כן ברמב"ם שהרי כתבו בהלכה בפ"ע (ה"ד). וכ' „השונא הנאמר בתורה”, וגם לא כתב בהלכה י"ד דמצוה להקדים בשונא זה. וכ"כ בביאורי הגר"א שם סקט"ו.

אבל בשו"ע אדה"ז הל' עוברי דרכים וצער בע"ח ס"י מפורש שדין זה הוא רק „אם שונא מחמת שחטא כנגדו כו' שהשנאה היא שלא כדת כו' אבל אם שונא כדת מפני שראוהו עובר עבירה כו' הרי אוהב קודם”. והוא ע"פ תודה לכוף ב"מ שם לב, סע"ב. ומפורש בנמוקי"ש שם בשם הרמב"ן. רמ"א שו"ע חו"מ ס"י ערב"ב ס"י. ואכ"מ. (37) ומהחידושים (בפרט זה) על מאמר המשנה בברכות שם „האומר על קן צפור יגיעו רחמיו כו'”, „שעושה מדותיו של הקב"ה כו'”, דשם הכוונה שאין לומר שטעם המצוה הוא מפני רחמים (ובפרט ע"פ פירוש התויו"ט שם דהאיסור שם הוא רק בתפלתו. ועד"ז הוא ל' הרמב"ם פ"ט מהלכות תפלה ה"ז „מי שאמר בתחנונים”), וכאן

החידוש שגם עשייתו בפועל צ"ל בעיקר כדי לקיים מצות הקב"ה.

(38) עפ"ז אין סתירה גם לדעת המ"ד שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים כו', ולהרמב"ם הל' תפלה, ופיהמ"ש ברכות שם – כי בהנ"ל מבואר שאי"ז טעם המצוה, אבל פשיטא שזהו מצוה שרגש האדם מסייע. וראה פרש"י ברכות שם ד"ה מדותיו. (39) ראה תורת לוי יצחק (על מס' ערכין פ"ח מ"א) ע' רסו פי', „איסר” ע"ד הקבלה בשייכות לכל הבחינות דשכל.

(40) ראה ספרי סוף פרשתנו (פיסקא רצה). (41) ומצד זה הרי"ז קלה גם ממצות כבוד אב לדעת המ"ד שהוא כפריעת חוב (כנ"ל הערה 25) דהרי פעולת הכבוד עצמה אינה מוכרחת מצד רגש הרחמנות, משא"כ בשילוח הקן.

(42) קדושין מ, א. (43) ראה פיהמ"ש פאה בתחלתה שכותב וכמה פעמים „יחסי בני אדם”, „בני אדם זע"ז”

אבל שילוח הקן (מאחר שענינה של המצוה (בעיקר) אינו הטובה שע"י הפעולה, אלא עצם הפעולה (כמובן מן הדין „לא יטול אדם אם על הבנים אפילו כדי לטהר כו"י), הרי היא מצוה שבין אדם למקום, וא"כ, „למען ייטב לך והארכת ימים" האמור בה הוא לעולם הבא*⁴⁷.

ולכן, „למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך" האמור בכבוד אב ואם אינו ענין לכאן, כי מצות כיבוד אב ואם היא מן המצוות שבין אדם לחבירו שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה⁴⁸.

ז. ובשייכות לזה בא המשך דברי הגמרא שם: „תניא דבי ר' יעקב אומר וכו"י, ובדבריו מביא ראי' ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא מזה ש„נפל ומת", אשר מאורע זה הי' לא רק בקיום מצות שילוח הקן, אלא גם בקיום מצות כיבוד אב ואם, ואדרבה: הראי' היא דוקא מכיבוד אב ואם, שהיא מצוה שבין אדם לחבירו, ולכן מוכח מזה ש„שכר מצוה בהאי עלמא ליכא":

במצות שילוח הקן, להיותה מצוה שבין אדם למקום שעיקר ענינה הוא עצם פעולת המצוה, הנה כוונה הפכית (כוונה שלא לקיים את המצוה) יכולה להפקיע את שם קיום מצוה מן המעשה – וממילא מזה שבשילוח הקן (בלבד)

לחבירו הכוונה אינה נוגעת, אלא רק המעשה בפועל – היינו, הטובה שחבירו מקבל בפועל⁴³; וא"כ אילו שילוח הקן היתה מצוה שכל תכליתה היא טובת „האם"⁴⁴, אזי בנדון ד„לטהר את המצורע" הי' מכריע דין בין אדם לחבירו דטהרת המצורע, כי הבאת שלום בין איש לאשתו דוחה⁴⁵ את טובת האם דהעוף⁴⁶.

ועפ"ז מובן, שכוונת המשנה בהסמכת הקל-וחומר, „ומה מצוה קלה כו' אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים" לדין „לא יטול כו' לטהר כו"י" היא לבאר, שהכתוב „למען ייטב לך והארכת ימים" שבענינינו אינו מסוג השכר שבו „אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקן קיימת לו לעולם הבא" (דמס' פאה) – כי זה אמור דוקא במצוות שבין אדם לחבירו, דכיון שיש לחבירו טובה מזה בעולם הזה, הלכך מקבל שכרו, פירותיהן, בעולם הזה⁴⁷.

וכיו"ב. – אבל ראה מו"נ ח"ג פמ"ח (הובא לקמן הערה 44).

* (43) ראה לקמן הערות 51, 54.

(44) ואולי י"ל שתלוי (אם מצות שילוח הקן הוא בהפועל או בהנפעל – טובת האם) כו' הטעמים: לטעם המורה (שם): כשישלח האם ותלך לה לא תצטער בראות לקחת הבנים כו' (ראה שם לפני"ז, אין ההפרש בין צער האדם עליו וצער שאר בע"ח כו"י) – בהנפעל; לטעם הרמב"ן (שם): ללמד אותנו מדת הרחמנות ושא נתאכזר כו' אינן רחמנות עליהם אלא גזירות בנו להדריכנו וללמד אותנו המדות הטובות (וראה בארוכה שם לפני"ז) – בהפועל. וראה חינוך שם. (45) ראה רמב"ן עה"פ „שאינן רחמיו מגיעין בבעלי הנפש למנוע אותנו מלעשות בהם צרכנו כו"י.

(46) ובפרט ע"פ פירוש התוס' (הנ"ל הערה 27) דהוי"א דדחי ל"ת ועשה.

(47) ראה קדושין שם. פרש"י שם ד"ה רב אידי. פירוש המשניות להרמב"ם ריש פאה.

* (47) אבל ראה לקמן הערה 49.

(48) בר"ן בסוף המס' כו' בפ"י המשנה „מפרשינן לה בגמרא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב ולמען יאריכון ימיך לעולם שכולו ארוך" שמביא לשון סיוס הגמרא – הכתוב דנאמר בכבוד אב (אבל בסדר הפוך, וכ"ה בגמרא), ולא בשילוח הקן. ואולי מפרש דפי' המשנה הוא כר"י. וכ"פ ביש"ש. מעדני יו"ט לרא"ש בסוף המס'. ועוד.

והנה כשאדם מאבד סלע, הרי לא זו בלבד שאין לו בכך כוונה (לקיים את מצות הצדקה), אלא אף יש לו צנור מזה שאיבד את הסלע. ואעפ"כ קיים את מצות הצדקה, מאחר שהמכוון במצוה זו הוא⁵⁴ קבלתו של העניי⁵⁵.

ועד"ז הוא במצות כיבוד אב ואם: כיון שהאב חפץ בגוזלות, כוונתו של הבן בשעת מעשה אינה נוגעת, ובלבד שיביא לו את הגוזלות.

ועפ"ז מובן, שעיקר הראי' ש"שכר מצות בהאי עלמא ליכא" הוא דוקא מזה ש"נפל ומת" בקיום מצות כיבוד אב ואם, כי מאחר שגם כשהיא נעשית בכוונה הפכית עדיין מצוה היא, כנ"ל⁵⁶, הרי בהכרח לומר, ש"יאיכו

„נפל ומת" אין ראייה, כי אפשר לומר שאירע לו כן מפני שעשה זאת בכוונה הפכית⁴⁹.

אבל בכיבוד אב ואם, שהיא מצוה שבין אדם לחבירו⁵⁰ שמה שנוגע בה (בעיקר) הוא תועלת הפעולה, שיקבל אביו את הגוזלות, הנה בזה אינה נוגעת⁵¹ כוונתו⁵². וע"ז שמצינו (בספרי פרשתנו⁵³) בנוגע למצות צדקה: „מנין למאבד סלע מתוך ידו ומצאה עני והלך ונתפרנס בה מעלה עליו הכתוב כאילו זכה תלמוד לומר כו' והרי דברים קל וחומר מי שלא נתכוון לזכות מעלה עליו הכתוב כאילו זכה מי שנתכוון לזכות עאכו"כ".

204

(54) ראה כלי חמדה פרשתנו כה, כו אות ה' שקו"ט בהנ"ל. וראה אתוון דאורייתא כלל כג. (55) וגם בזה אין שייכות (ע"ד הנ"ל הערה 52) למה שארז"ל (ב"ב ט, ב), „הנותן פרוטה לעני מתברך בו' ברכות והמפייסו בדברים מתברך ביי"א ברכות". וברמב"ם (הלכות מתנות עניים פ"י ה"ד) „הנותן צדקה לעני בסבר פנים רעות ופניו כבושות בקרקע אפילו נותן לו אלף זהובים אבד זכותו והפסידה" דשם הרי"ז היפך תכלית וכוונת הצדקה להחיות נפש העני, משא"כ אם העני אינו יודע כוונת הנותן או שהנותן אינו מכוון למצות הצדקה. וראה לקו"ש ח"ח ע' 266 בשם הבעש"ט. (56) בשו"ת עונג יו"ט או"ח סי"ט בסופו (הובא בשד"ח שם) מבאר, דהא דלא מקשה הגמרא ודלמא כוון בהדיא שלא לשם מצוה ולכן לא הוי מצוה (לדעת המ"ד בכיון שלא לצאת שלא יצא), כיון דבתפילין וכיבוד או"א ושילוח הקן שאין שיעור לקיום מצותן וכל אימת שעושה אותן יש בהן קיום מצוה אין כח במחשבתו שחישב על מעשיו שהן שלא לשם מצוה לסתור ולבטל כח המצוה ומאיליו הוי מצוה עיי"ש (וראה לקמן בשד"ח שם).

וצ"ע דאפילו את"ל דלהמ"ד דמצות אצ"כ נעשה כאן מצוה, אבל לכאורה א"פ לומר עליו

(49) ויל"ע לדעת הסוברים (הנ"ל הערה 31) שמטעמי המצוה הוא מצד רחמנות שבאם כוון לרחמי האם ולא לקיים המצוה ג"כ נחשב קיום מצוה. — אלא שעפ"ז י"ל יתרה מזו שאפילו לא כיוון כלל ואפילו הפריחה שלא במתכוון ואינו יודע מזה — קיים המצוה. וע"ז מאבד סלע כו' בצדקה. ולכאורה חידוש גדול הוא ולא אשתמיט בשום מקום (שראיתי) לומר זה.

(50) להעיר ממנ"ח סוף מצוה לג.

(51) וע"ז מ"ש במלא הרועים (ע' מצות צריכות כוונה אות ט') דאף למ"ד מצות צריכות כוונה, במצוה שתכליתה הוא הפעולה הנעשית, כמו במילה דנעשית המצוה דהסרת הערלה, כשרה הפעולה גם בלי כוונה דהוי רק כמו הכשר מצוה. ולהעיר ממ"ש במנ"ח (מצוה א' בסופה) במצות פרו ורבו להיות דהמצוה היא שיהי' לו בן ובת, אי"צ כוונה בפעולה המצוה.

(52) פשוט שאי"ז סתירה להמבואר בקדושין (לא, סע"א ואילך. ור"ש. וראה פרש"י ו"תוס' שם) „יש מאכיל לאביו פסיוני וטורדו מן העולם ויש מטחינו בריחיים ומביאו לחי העוה"ב, כי הכוונה בנדו"ד היינו כוונת המצוה (במחשבתו), משא"כ כ"שמראהו צרות עין על סעודתו" — „שקשה עליו" הרי מצער את אביו בפועל.

(53) כד, יט.

אינה אלא בנוגע ל"פירותיהן", הבאים כפירות מתוך עצם השכר – מתוך "למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך" בעולם הבא – שלדעת המשנה והרמב"ם ענין זה ישנו במצוות שבין אדם לחבירו המנויות במשנה במס' פאה,

[וכן מצינו גם בדעת רבינו הזקן, בלשון החסידות⁶¹, "וזה שאמרו רז"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא כי בעולם הזה הגשמי ובעל גבול כו' אי אפשר להתלבש שום הארה מאור א"ס ב"ה כו' במעשה הצדקה וגמ"ח שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה יש נקבים על דרך משל בלבוש העליון כו' להאיר מהם להשפיע אור ושפע מחסד דרועא ימינא אורך ימים בעולם הזה הגשמי כו"⁶²],

ואילו לדעת ר' יעקב גם מצוות אלו אין אדם "אוכל פירותיהן בעולם הזה"⁶³.

ט. אמנם כל זאת אמור לענין שכר המצוות – שכר (ענין צדדי) המגיע לאדם עבור קיום המצוות. אבל היעוררים דים בתורה העוסקים בעולם הזה אינם ענין (ושכר) צדדי, אלא הם שייכים לעצם הציווי על קיום התורה והמצוות. ועל דרך משל הקונה עבד לשמשו, שצריך האדון לתת לעבד את כל הצטרכויותיו, כדי שיוכל למלא את העבודה המוטלת עליו⁶⁴.

סע"א. וראה תפארת ישראל למהר"ל רפי"ג ורפס"ב.

(61) אגה"ק ס"ג.

(62) וראה ספר המאמרים תש"ט ע' 18 מכתב כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע. לקו"ש ח"ט ע' 296.

(63) ראה בכהנ"ל מעשה רוקח למשניות. תפארת ישראל למהר"ל שם. ובכ"מ.

(64) ראה אברבנאל ר"פ בחוקותי, התשובה הא". – וראה לקו"ש חכ"ט ע' 140 ואילך.

ימך – בעולם שכולו ארוך" אינו רק במצוות שבין אדם למקום, אלא גם במצוות שבין אדם לחבירו.

ח. עפ"ז י"ל שהרמב"ם פסק כהמשנה דמס' חולין וכסתם משנה דמס' פאה, שרק במצוות מסוימות – דהיינו במצוות שבין אדם לחבירו – "אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה"⁵⁷, אבל בשאר המצוות "למען ייטב לך (היינו) לעולם שכולו טוב והארכת ימים (היינו) לעולם שכולו ארוך"⁵⁸.

ומטעם זה לא הביא הרמב"ם את הפסוק "למען יאריכון ימך ולמען ייטב לך" האמור בכבוד אב ואם, כי במצוות שבין אדם לחבירו גם הרמב"ם סבירא ל"י ש"פירותיהן בעולם הזה"⁵⁹.

ואין מכאן סתירה לדבריו ש"מתן שכון של מצות והטובה שנוכה לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה היא חיי העולם הבא", כי עצם (ועיקר) השכר הוא לעולם הבא (הקרוי קיימת לעולם הבא), וממילא הלשון "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" מתאימה גם לדעת הרמב"ם והמשנה⁶⁰; והמחלוקת

שהוא קיים המצוה (ובפרט דתפלין וכיו"ב) מאחר שכוון בפירוש שלא לשם מצוה. ועכצ"ל שחילוק הוא בין מצוה שהפעולה היא המצוה או התכלית. ככפנים.

(57) וראה שבת כזו, סע"א ואילך, הני נמי בהני שייכי – ראה פרש"י שם, רע"ב.

(58) וכמ"ש בפ"י המשניות ריש פאה חילוק דמצות בין אדם לחבירו ובין אדם למקום. ועפ"ז מובן מה שכ' שם בנוגע לת"ת, שהתלמוד מביא לידי מעשה.

(59) שאף שלא הביא המשנה בההלכות הרי הביאה בסדר תפלות שבספר היד.

(60) ראה בגליון לתוד"ה אוכל שבת כזו,

מניעת הפכם) שהם „מחזיקות את ידינו לעשות התורה“;

אבל שכר מצוה הוא באופן שלא בערך – ענינים נוספים שנותן הקב"ה, הרבה יותר מן ההכרחיות של האדם.

יו"ד. עפ"ז מובן גם שהמעשה „נפל ומת“ שראה ר' יעקב אינו בסתירה ליעודים הגשמיים שבתורה:

היעודים הגשמיים שבתורה ניתנים לאדם בהיותו בחיים, כאשר מוטל עליו חיוב ללמוד תורה ולקיים מצוות, ואזי צריך כביכול הקב"ה ליתן לו כל היעודים כדי שיהי פנוי „ללמוד בחכמה ולעשות המצוה“.

אבל לאחר שתם „מספר ימיו“ שהוקצב לו מלמעלה לקיים בהם תורה ומצוות, אזי מצד היעודים הגשמיים אין כל הכרח שיוסיף לחיות ויזכה לאריכות ימים.

וא"כ זה ש„נפל ומת“ אינו בסתירה ליעודים שבתורה, כיון שאז תם זמן עבודתו⁶⁵.

אבל מזה ש„נפל מת“ יש ראי' ששכר (ענין צדדי הבא ע"י ה) מצוה (אפילו ד„פירותיהן“) ליכא בעולם הזה, וממילא לא יש ללמוד מכך ש„שכר מצוה בהאי עלמא ליכא“ – לר' יעקב בכל המצוות, ולהרמב"ם⁶⁶ במצוות שבין אדם למקום, כנ"ל.

(65) להעיר מחת"ס לחולין כאן ד"ה „והנה יש לדקדק ואילך.

(66) כן י"ל דהרמב"ם למד דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא מזה דר"י „מעשה חזא"*. אבל ס"ל

(* וכ"כ בשושנים לדוד ריש מס' פאה (הובא ב„תוס' אנשי ס"ט" שם) אלא שלדעתו ס"ל כן גם בכבוד אר"א.

ועד"ז כשמבקש העבד להוסיף ולשמש את האדון באופן מעולה יותר – מוסיף לו גם אדונו ונותן לו כהנה וכהנה, כדי שיוכל למלא את ההוספה בעבודתו.

וכל זה אינו שכר עבור (ולאחרי) עבודתו, אלא זהו מעין הכשר והכנה קודם לעבודתו.

ועד"ז בישראל, דמאחר ש„הקב"ה נתן לנו תורה זו עץ חיים היא כו"י, ממילא „הבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת הנפש ונהגה בחכמתה תמיד יסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות כו' נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות^{64*} המצוה, ועד"ז להיפך.

וזה אינו דבר צדדי, אלא הכרח, כביכול – מצד הציווי על קיום התורה והמצוות –

וכל המצוות שוות לענין זה – כי זיל בתר טעמא.

וזהו גם תוכן החילוק בפועל בין שכר המצוות ליעודים הגשמיים: היעודים הגשמיים המסייעים לאדם לקיים תורה ומצוות הנם – כדברי הרמב"ם – „כגון שובע כו' ושלום ומלכות כו' וישיבת הארץ כו' והצלחת מעשה“, היינו ענינים המוכרחים (או

(64*) „ללמוד . . . ולעשות“ – לאחר „שיסיר כו' וישפיע“. והתנאי „שאם נעשה אותה בשמחה כו'“ – עכצ"ל שזה בא להוכיח שהעבד רוצה להוסיף בעבודתו – שלכן גם האדון צריך להוסיף, שיודד הנהגת הטבע. ומה מובן בנוגע ל„לחם לאכול ובגד ללבוש – שצ"ל קודם לעבודה סתם (בלי הוספה).

אלא יסוד ההיתר הוא לפי שענין השחיטה⁷¹ הוא „ומשך”^{71*}, משיכת הבהמה מרשות אחת לרשות אחרת, למדריגה עליונה יותר מהראשונה.

תוכן הענין ד„ומשך” הוא – שהי בהמה וכו', שהם בדרגת ח', נעשים ע"י השחיטה מוכשרים להיות דם ובשר כבשרו של האדם⁷² – חלק מדרגת ה) מדבר⁷³.

אבל בזה לבד לא די, שהרי השחיטה אינה נוהגת אלא בישראל, היינו, שלא די בכך שהחי נעשה חלק מהמדבר בכלל, אלא עליו להעשות חלק מאדם – על שם אדם לעליון⁷⁴.

וזה מבואר בסוף המסכת: עי"ז שאדם מישראל מקיים מצוות ומצד ציווי הקב"ה, הרי הוא כופה את יצרו, ואזי פועל הוא „ושחט – ומשך” גם ביצרו ונפשו הבהמית⁷⁵, שאף החולין

יא. וי"ל ע"ד הרמז: מס' חולין היא בסדר קדשים, וכבר נתבארה כמה פעמים ההוראה מזה, שגם ה„חולין” של אדם מישראל „קדשים” הם (לגבי כל העולם).

והאופן והדרך שענין זה בא לידי גילוי מרומזים בהתחלת וסוף המסכת:

תחילת המסכת ב„הכל שוחטין” – שחיטה (ובכמה מקומות⁶⁷ נקראת כל המסכת „שחיטת חולין”), שענינה, כדברי הגמרא⁶⁸ „אין ושחט אלא ומשך” – וזהו יסוד ההסבר בפנימיות הענינים להיתר השחיטה:

ידועה השאלה – היאך מותר לשחוט בהמה כו', כיון שיש בזה צער⁶⁹ בעלי חיים, שהוא אסור, ולכמה דעות⁴⁰ צער בעלי חיים הוא איסור מדאורייתא?

דאין מהמעשה הוכחה לכבוד או"א, כי י"ל דלא ה' בדעתו להביא גזולות לאביו רק לקח לצורך עצמו** (כמ"ש בפנ"י קדושין שם ד"ה התם. וראה לב ארי' סוף חולין עד"ז. ובמעשה רוקח שם דעדיין לא קיים מצות כבוד אב, דזה שהלך להביא גזולות הוא רק הכשר מצוה. וראה חת"ס שם ד"ה היכן ואילך. ועוד). או י"ל כיון שבתוספתא סוף חולין הובא מאמר ר"י רק בשילוח הקן.

(67 פרש"י עה"ת (בראשית א, יב) ובש"ס

(ברכות ו, א). ועוד.

(68 חולין ל, ב.

(69 ראה רמב"ם הלכות תפלה שם „לא ה"י מתיר לנו שחיטה כל עיקר”. ועד"ז בפהמ"ש ברכות שם. רמב"ן בפרשתנו עה"פ. שו"ע אדה"ז הל' עוברי דרכים וצער בע"ח ס"ד. וראה מו"נ ח"ג פמ"ח. וראה שם ספ"ז.

(70 ראה בהמצויין בהערה הקודמת (ובמ"מ

לשו"ע אדה"ז שם). שד"ח מערכת הכללים מערכת צדיק כלל א. וראה שם כלל ב.

(71 ולהעיר בדבדגים אף שאין בהם שחיטה נאמר בהם „אסיפה במקום שחיטה” (חולין כז, ב), כי בכל דבר חי צ"ל „ושחט – ומשך”, אלא להיות שדגים הם במדר' נעלית (בחי גופא), לכן מספיקה בדידהו אסיפה (במקום שחיטה) – ענינו ברוחניות ראה לקו"ש ח"ד ע' 1294 ואילך. וש"נ. (71* להעיר מביאור קנין משיכה – בסהמ"צ להצ"צ מצות לדון במו"מ.

(72 וכידוע דתכלית כל נברא שיעלה למעלה ממדר' עצמו, מובא בכ"מ בשם העיקרים – ראה שם מ"ג פ"א. הובא בקונטרס ומעין בתחלתו. תורת שלום שיחת י"ט כסלו פרת. ובכ"מ.

(73 ולכן ע"ה אסור לאכול בשר (פסחים מט, ב) „דהיינו מפני שאינו יכול להעלות את הבשר כו" (לקו"ת בהעלותך, א. ג. ובכ"מ).

(74 „שלה" כ, ב. שא, ב. עש"מ מאמר אכ"ח

ח"ב פל"ג.

(75 בארוכה עד"ז ראה לקו"ש ח"ד שם. – ולהעיר ממו"נ בסופו.

קאי על התורה, „דברי תורה שהן קולטין“⁸¹;

אלול ראשי תיבות⁸² „אני לדודי ודודי לי“ – עבודת התפלה⁸³;

אלול ראשי תיבות⁸⁴ „איש לרעהו ומתנות לאביונים“ – הקו דגמילות חסדים –

מקיים הקב"ה את הבטחתו, ונותן לכל אחד מישראל, נוסף לכל היעודים הגשמיים שהם „שובע ושלוש ורובי כסף וזהב“ כדי שיהיו פנויים „ללמוד בחכמה ולעשות המצוה“,

גם שכר מצוה, ש„הקרן קיימת לעולם הבא“ אבל „אוכל פירותיהן בעולם הזה“ (שהרי בין המצוות ישנם גם תלמוד תורה וגמ"ח שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה)⁸⁵ – אריכות ימים ושנים טובות כפשוטו בעולם הזה,

וכל אחד מישראל בתוך כלל ישראל זוכה לכתובה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים.

(משיחות כ"ח מנ"א, כ"ח מנ"א, תשל"ו)

בכלל בליקוט אלול (קה"ת תשי"ד, תשל"ה, תשמ"ו). לקו"ש ח"ט ע' 297 ואילך. ועוד.

(81) מכות י, א.
(82) אבודרהם סדר תפלת ר"ה. פרע"ח שם.
(83) פולחנא דרחימיותא (דודי). ראה קונטרס העבודה פ"א וג'.

(84) ספר ערוגת הבושם בשם ס' אמרכל.
(85) וגם קו התפלה „אני לדודי כו“, הרי „עיון תפלה“ הוא מהדברים שאוכל פירותיהן בעוה"ז (שבת כז, א. וש"נ. וראה פרש"י שם רע"ב). וראה תוד"ה עיון (שם קיה, ב. וש"נ) פ"י בכוונת הלב – וכן העבודה דחודש אלול.

שבו (בערך מדריגת בני ישראל) נעשה מוכשר ומתעלה בקודש – נהפך להיות חלק מהנפש האלקית, ולכן „אתם קרויים אדם“ על שם אדמה לעליון.

ועי"ז מתעלה גם החולין דכללות העולם, החי שבעולם, בקדושת נפש האלקית של איש ישראל.

ובהתאם לזה הוא סיום המסכת, שתכלית העלי' באה לידי ביטוי ב„למען ייטב לך לעולם שכולו טוב ולמען יאריכון ימך בעולם שכולו ארוך“, שאז יהי מקושר בגלוי עם הקב"ה, עד שגם גופו ונפשו הבהמית יכללו בקדושה ויהיו ניוזנים מאלקות⁸⁶.

יב. מאחר אשר „ועמך כולם צדיקים“⁸⁷ וכל ישראל מלאים מצוות⁸⁸,

ובפרט בחודש אלול, שבו עוסק כל אחד מישראל בעבודת חודש אלול בכל ג' הקוים, כמרומז בראשי התיבות דחודש אלול:

„אנה לידו ושמתי לך“⁸⁹, דבפרטיות (אף שבכללות קאי על זמן חודש אלול בכלל, שהוא זמן התשובה וכו'⁹⁰) –

(76) ברמב"ם (רפ"ח מהל' תשובה) לעולם שכולו ארוך – עוה"ב, היינו ג"ע, נשמות בלא גופים (כמ"ש שם פ"ח ה"ב). אבל דעת הרמב"ן (בשער הגמול הובאה במפרשי הרמב"ם שם) אשר כ"ה ההכרעה בקבלה וחסידות (לקו"ת צו טו, ג. ספר המצות להצ"צ מצות ציצית ובכ"מ), הכוונה כפשטות לשון הגמרא „תחיית המתים תלוי בה" דלעולם שכולו טוב... שכולו ארוך היינו לאחר תח"מ, נשמה בגוף. וראה לח"מ רפ"ח שם. חדא"ג כאן בסוף המס'.

(77) ישעי"ס, כא.
(78) ראה חגיגה בסופה.
(79) לקו"ת ושער הפסוקים להאריז"ל פ' משפטים. פרע"ח שער ר"ה פ"א.
(80) ראה בארוכה בהג"ל ובעבודת אלול

